

Xavier Theros

LA SISENA FLOTA A BARCELONA

Quan els nord-americans envaiien la Rambla

La Campana

La Sisena Flota a Barcelona ha rebut el **Premi Josep Maria Huertas Claveria 2010**, concedit per un jurat format pels membres de La Lamentable Penya (José Martí Gómez, Enric González, Maria Eugènia Ibáñez, Joan de Sagarra, Antonio Serrano, Juan Antonio Roqueta, Pilar Aymerich, Ángel Alonso, Mateo Seguí, Eugeni Madueño, Bru Rovira, Joaquim Capdevila, John W. Wilkinson, Pedro Madueño i Salvador Sansuán) i l'escriptor Juan Marsé, que actuava com a convidat. En el jurat hi participen també, sense dret a vot, Miquel Tresserras, degà de la Facultat de Comunicació Blanquerna, Isabel Martí, representant d'Edicions La Campana i Joaquim Palau, en representació de l'editorial RBA.

Edita:

Edicions La Campana i

Ajuntament de Barcelona

Consell d'Edicions i Publicacions municipals: Ignasi Cardelús, Enric Cases, Eduard Vicente, Jordi Martí, Jordi Campillo, Glòria Figuerola, Víctor Gimeno, Màrius Rubert, Joan A. Dalmau, Carme Gibert i José Pérez Freijo

1a edició: octubre de 2010

© Xavier Ballesteros, 2010

© Ajuntament de Barcelona

© Edicions La Campana

Muntaner, 248, 1r 2a

08021 Barcelona

Tel.: 93 453 16 65 / Fax: 93 451 89 18

www.edicionslacampana.cat

Disseny coberta: Zink Comunicació

Foto coberta: © Nat Farbman, *Life*

ISBN: 978-84-96735-49-1 Edicions La Campana

ISBN: 978-84-7609- Ajuntament de Barcelona

Dipòsit legal: B.

Fotocomposició: EdiGestió (Barcelona)

Imprès a la Direcció d'Imatge i Serveis Editorials Municipals

www.bcn.cat/publicacions

PRÒLEG

Quan els vaixells de la Sisena Flota
van començar a fer escala a Barcelona,
el color de derrota de la Rambla
es va fer més lluent. Els mariners
amb uniformes blancs duien el jazz
fins als llòbreges carrers del Barri Xino.

JOAN MARGARIT, *La Navy*

La història d'aquest llibre comença amb tres topades i una casualitat. El primer record és a la Rambla. Jo devia tenir dos o tres anys i anava a coll del meu pare. Llavors era molt esquifit i pesava poc. Devia ser diumenge, feia un sol esplèndid. Més que recordar-ho, tinc la sensació d'haver vist el que passava darrere nostre: gent que somreia, alguna mare amb el seu nen que li deia coses i em saludava amb la mà... Aleshores jo era molt seriós i m'ho mirava tot sense badar boca. Una figura va sortir d'entremig de la gent que passejava en la nostra direcció. Anava vestit tot de blanc, amb una gorreta del mateix color, unes dents molt grosses i uns ulls molt oberts, d'un blanc intens que s'il·luminava per contrast amb aquella pell fosca, tant com les sabates de xarol que duia. Per primera vegada veia –alhora– un negre, un nord-americà i un mariner de la Sisena Flota, tot en un mateix individu. Ens seguia i em feia ganyotes molt content. Com que jo no reia, les seves gesticulacions eren cada cop més estrafolàries. Recordo una mica de por i molta curiositat. Notava que a aquell home li agradaven les criatures, però em deia coses en una llengua desconeguda, movent els dits com qui toca un piano invisible.

Aquella primera topada no sé si l'he viscuda o me l'han explicat a casa. És un record tan antic que s'hi han anat afegint detalls a mesura que em feia gran, fins que ha adquirit vida pròpia. De la segona topada en tinc una imatge més nítida. Tenia onze anys i havia decidit que havia arribat el moment d'aprendre a fumar. Un matí vaig fer campana al col·legi i vaig entrar –tot de-

cidit— en un bar que hi havia prop de casa, a la Riera Blanca. Abans la gent era més bromista que ara. Quan el cambrer em va veure, un tap de bassa amb el puny tancat ple de xavalla que li demanava un paquet de tabac, se'm va quedar mirant molt seriós i em va preguntar: «¿De quina marca el vols?»

Com que ignorava que hi hagués més d'una marca de cigarrets, vaig abocar-li les monedes a sobre el taulell i ell les va comptar molt professional. Després em va mirar burleta i va treure de la lleixa un paquet d'Habanos i me'l va donar amb una capseta de llumins. En sortir del local encara vaig sentir que em deia: «Compte noi, no et pixis al llit!»

Per a un nen de barri no hi havia un lloc millor per perdre's que la Rambla. Era l'únic racó de món on cap veïna aniria després amb la brama als pares. A més a més, la possibilitat que algú del barri estigués un dia laborable allí, a mig matí, era remota. Així doncs vaig agafar l'autobús, vaig baixar a Colom i, Rambla amunt, Rambla avall, vaig anar encenent cigarrets i tossint fins que —al cap d'una bona estona— em va passar aquella sensació que estava a punt de treure el fetge per la boca d'un moment a l'altre. Ves per on, ja sabia fumar. Fins i tot vaig provar de treure el fum pel nas un parell de vegades, però de tant xuclar em vaig marejar. Amb passes lentes, vaig anar cap al pedrís del monument d'en Pitarra i m'hi vaig asseure. Total, el lloc estava ple de dones que fumaven i demanaven foc —o el que fos, que jo només tenia onze anys— als homes que passejaven per la vorera. Davant hi havia la cafeteria Cosmos, a sota mateix dels apartaments Mur. En un d'aquell balcons set o vuit mariners ballaven i es petonejaven amb unes noies que lluien tota la cuixa sencera. Feien voleiar una bandera dels Estats Units i bevien a morro de l'ampolla. Semblava una feina divertida i emocionant: ballar i beure amb senyoretetes. De sobte, un dels mariners em va veure i van començar tots a cridar-me. Era evident que es fotien del meu mareig, així que vaig treure una altra cigarreta i, amb actitud desafiant, la vaig encendre mirant-me'ls de fit a fit. Només un parell d'atacs de tos van posar en qüestió la meva dignitat.

De la tercera topada en tinc un record encara més clar i net, com si fos ahir. Era l'any 1982, jo me n'havia d'anar a fer el servei militar i havia conegut una noia que m'agradava molt. A ella el que li agradava molt era ballar i anava sovint a una mena de discoteca on posaven música caribenya, al carrer d'Escudellers. El lloc s'anomenava Tabú i era bàsicament un passadís molt fosc, amb una barra llarga i uns tamborets molt alts, on sonava una

música esmorteïda. Jo ja tenia prou edat per comprendre que allò era una mena de bar de senyoretetes. Al final de la sala hi havia unes cortines gruixudes i un senyor que seia darrere d'una tauleta de càmping, amb un bloc d'entrades i una petita caixa forta. Per 100 pessetes et donaven una entrada i tenies dret a una cervesa. Passades les cortines, la música era d'aquelles que fan mal a les orelles. Al centre, la pista de ball; i arraconats contra la paret, una barra –on feien combinats– i uns sofàs amb tauletes. Els llums eren de colors, sobretot vermell. I els lavabos, al fons a la dreta, darrere dues portes batents com les dels *saloons* de l'Oest.

Aquell dia el local era ple de mariners nord-americans que ballaven embogits per Tito Puente, per Santana i per Celia Cruz. Al cap d'una estona de ser-hi vaig haver d'anar a pixar, amb tan mala fortuna que –mentre jo buidava la bufeta– va començar una baralla a la pista. Jo sortia tan tranquil del lavabo quan les dues portes batents es van obrir cap a mi –cedint al pes d'un mariner descomunal que hi havia anat a petar després que li clavessin un cop de puny– i em van encertar de ple a l'entreuix. A part de dolorosa, l'escena devia resultar ridícula. Vaig anar a caure mig desmaiada damunt del mariner; i els seus amics –en veure'm tan pàl·lid, estirat a terra– van deixar d'estovar-se i em van socórrer. Mentre un em donava un got d'aigua, l'altre em convidava a fumar. El dissabte següent vaig trobar aquella noia que m'agradava tant allí mateix. I aquella mateixa nit vam dormir plegats. ¿Enteneu per què em va saber tant de greu que tanquessin el Tabú?

La casualitat va tenir lloc molts anys després, a finals del 2007. Llavors feia una crònica setmanal al diari *El País* sobre la ciutat, i un dia se'm va acudir que podia parlar d'un dels meus bars de joventut que encara estaven oberts: el Kentucky del carrer de l'Arc del Teatre. Hi havia anat molt sovint als anys vuitanta, quan era un local on encara es podia olorar l'ambient portuari del barri Xino. Així doncs, una nit vaig tornar-hi amb uns amics i –a altes hores de la matinada– em van cridar l'atenció les fotografies i records de la Sisena Flota que s'amuntegaven darrere la barra. Fascinat per aquell batibull de vaixells i mariners petrificats, allí mateix vaig decidir dedicar un article a l'assumpte. Però, en arribar a casa, la sorpresa va ser descobrir a Internet que no hi havia cap llibre que expliqués aquella història, sobretot tenint en compte que quasi tots els volums que s'han escrit sobre la Barcelona del segle XX en parlen, tot i que no n'hi ha cap que hi dediqui més d'unes quantes línies.

Malgrat reconèixer per unanimitat la importància que van tenir aquelles visites de la marina dels Estats Units, se n'havien dit molt poques coses. Com més informació tenia, més estrany em semblava aquell buit. La Barcelona de la Sisena Flota sempre apareixia com una referència imprescindible, però sovint perduda entre la crònica de la postguerra i la de la transició a la democràcia; com si fos un tema tan assumit que no valgués la pena estudiar-lo, o com si encara resultés vergonyós per a molts dels nostres conciutadans. Així doncs, aquella primera crònica amb prou feines va ser una primera aproximació amb records personals i anècdotes explicades per amics o per la família. Vaig trigar uns quants mesos a repetir tema, ja amb un reportatge de tres pàgines per al *Quadern* de l'edició catalana del *País*. Aleshores ja havia fullejat els primers articles de l'època i havia fet les primeres entrevistes del que seria aquest llibre.

La crònica de la ciutat ha passat sovint de puntetes per damunt d'aquell període, que va marcar el seu aspecte i el seu caràcter durant trenta-sis anys de visites contínues. Escriptors com Pieyre de Mandiargues, Juan Goytisolo, Sergio Pitol, Vázquez Montalbán, Maruja Torres o Bryce Echenique el van descriure en els seus llibres, però mai va passar de ser una pinzellada ambiental. Pel que fa als estudiosos de Barcelona, l'amic Paco Villar hi va dedicar un petit capítol al clàssic *Historia y leyenda del barrio Chino*. Mestres com Huertas Claveria i Jaume Fabre n'havien recollit alguna anècdota, com la història del supervivent de l'accident de 1977 que va salvar la vida en quedar-se adormit als serveis del bar California. Però, en general, ha estat una etapa sovint rebutjada pels cronistes locals, molt més interessats en el tombant de segle i els grans projectes urbanístics de la burgesia modernista. Qui sí que va copsar l'impacte social que van tenir aquelles visites van ser els fotògrafs. De fet, els millors fotoperiodistes del moment van seguir el rastre de la marina dels Estats Units a casa nostra. Des de Català-Roca fins a Eugenio Forcano o Joan Colom, totalment imprescindibles, passant per la nissaga dels Pérez de Rozas a *La Vanguardia*, les instantànies de Ramón Dimas o de J.A. Sáenz Guerrero per a la revista *Destino* o les de Marcel·lí Sàenz per al *País*.

Aquells mariners que baixaven dels vaixells com si fossin l'Steve McQueen a *El Yang-Tse en llamas* també van generar imatges cinematogràfiques. Deixant de banda el No-Do –que va ser-hi des de la primera arribada de 1951–, van aparèixer involuntàriament en pel·lícules com *Delincuentes*

—de Juan Fortuny—, filmada l'any 1956 en un barri Xino amb forta presència dels *marines*. Aquell mateix any, Luis García Berlanga feia sortir els vaixells de la flota a *Calabuch*. Venien per recollir el protagonista, un científic nuclear nord-americà que s'havia amagat en un poblet del Llevant. Una altra aparició casual es pot veure en una famosa escena de *Los Tarantos* (Francisco Rovira Beleta, 1963), en què Antonio Gades balla en unes Rambles nocturnes i humides, que els treballadors de la neteja acaben de ruixar amb les seves mànegues, a la terrassa del desaparegut quiosc de begudes que hi havia a Santa Mònica, seguint un mariner ianquí. O en diverses escenes d'*El Gran Vázquez* (Óscar Aibar, 2010). Però la pel·lícula més explícita sobre les visites de la Sisena Flota és *Barcelona* (Whit Stillman, 1995), on s'explica la història d'un oficial de la Navy que arriba per preparar la visita dels seus vaixells durant els convulsos anys vuitanta i que s'hostatja a casa del seu cosí, on coneix una barcelonina i la cosa esdevé una comèdia romàntica. Atenció a part mereix el còmic, amb un títol tan important com *Rambla arriba, Rambla abajo*, del gran dibuixant Carlos Giménez, on els mariners formen part de la fauna que habitava la ciutat als anys seixanta.

Jo sóc d'una generació que el més a prop que havíem estat dels Estats Units era al cinema *Capitol* de Canaletes, conegut com Can Pistoles perquè sempre programaven pel·lícules de l'Oest. O quan ens creuàvem amb el *Sheriff*, un personatge pintoresc que es va passar molts anys desafiant els vianants de la Rambla amb un Colt de plàstic. Ara, però, m'adonava que aquell país l'havíem tingut a tocar i que formava part de l'educació sentimental de la meua ciutat. Per això em resultava tan paradoxal que no hi hagués cap llibre sobre aquesta relació, sobretot tenint en compte que una part d'aquell passat és visible encara avui en dia. No solament el reconeixem en la petja que van deixar els mariners de permís que atracaven a casa nostra, sinó també en el desenvolupament de la indústria turística local, que va tenir el seu primer moment d'esplendor justament amb aquella flota, capaç de desembarcar de cop milers de mariners que —en estades d'una setmana i amb el sou acabat de cobrar a la butxaca— deixaven una reguera de dòlars per allà on passaven. Aquell va ser el primer turisme de masses del nostre país, i molts dels vicis que van sorgir aleshores són visibles encara als nostres dies. Així, com un avançament del que seria l'arribada de turistes del nord d'Europa, costums com la pujada sobtada de preus, la doble carta als restaurants o el cobrament en moneda estrangera es van imposar en un

sector que va oscil·lar molt sovint entre la picaresca i l'explotació dels tòpics més barroers del *typical spanish*.

Era tanta la demanda i tan gros els pastís a repartir que, com a conseqüència directa d'aquelles visites, la zona portuària de Barcelona va experimentar canvis dràstics. En primer lloc, l'ampliació de l'anomenat barri Xino, que –fins a principis dels anys cinquanta– era poca cosa més que l'espai comprès entre la Rambla, el carrer de Santa Madrona, el Paral·lel i el carrer Nou de la Rambla, amb dues ambaixades als carrers de les Tàpies i de Robadors. A fi d'atendre la gran quantitat de mariners joves que buscaven diversió, el Xino va créixer fins arribar al carrer Hospital. De fet, el modern Raval, tal com l'han conegut els nostres contemporanis, és obra de la Sisena Flota, que va afavorir l'obertura de nous negocis en aquells carrers, com els famosos bars de llums vermells. Un altre lloc que va rebre l'impacte d'aquest nou turisme va ser la part baixa de la Rambla, amb llocs tan emblemàtics com el Panam's o el New York, que eren l'entrada a l'altre centre neuràlgic de la marina dels Estats Units a casa nostra. En aquells anys, el Xino va saltar la Rambla, i l'espai comprès entre el passeig Colom i la plaça Reial es va convertir en l'epicentre de les activitats dels mariners americans, amb un carrer central –el d'Escudellers– que va passar de la decadència a un bronzir de vida nocturna envaïda de locals amb noms de sonoritat ianqui.

D'altra banda, per als barcelonins la Sisena Flota era un símbol de modernitat que va suposar un canvi d'hàbits. Just l'any 1951 arriba la Coca-Cola, que instal·la la primera fàbrica a Barcelona. També és l'època del xiclet, dels encenedors Zippo, dels primers texans o dels calçotets tipus eslip. És el moment en què l'estil de vida americà entra a casa nostra, amb els primers electrodomèstics. Als establiments públics, el whisky i els combinats com el Cuba libre desplacen les begudes de sempre. Apareixen els primers self-service, els *snack-bar*, els plats combinats, els entrepans amb pa de motlle i les primeres barres americanes. També són els mariners els que porten els primers discs de rock and roll i de salsa, les primeres pistes de bitlles i un gust incipient per esports com el bàsquet o el beisbol, amb competicions entre els equips locals i els dels vaixells dels Estats Units. En aquella època era freqüent veure colles de criatures que perseguïen els estrangers, una imatge que ara associem a l'Àfrica. Darrere de cada mariner hi havia la promesa d'un regal, d'un paquet de tabac ros, unes mitges de niló o una xoco-

latina que –segons recorden els testimonis– tenia un altre gust i una altra olor.

Per explicar aquesta història, he acudit als llibres i als diaris de l'època, però sobretot als seus protagonistes. Primer de tots, al senyor Manolo Pellicer, del bar Kentucky, que va ser la persona que em va iniciar en el tema i que em va facilitar els primers contactes; sense ell aquest llibre no hauria estat possible. Després, gent de tota mena; des del periodista Jaime Arias, que va cobrir la primera arribada el gener de 1951, fins al senyor Bofarull del restaurant Los Caracoles, que encara conserva moltes fotografies de vaixells i d'almiralls de la flota a les seves parets. També cambrers, cuiners i propietaris d'establiments com Casa Leopoldo, Jamboree o el Cosmos; la dona de la neteja dels tres bordells que hi havia a la Rambla; tres amics que, en aquells anys, es dedicaven al miniaturisme naval i visitaven tots els vaixells dels Estats Units que arribaven al port; els records d'un col·leccionista d'encenedors Zippo, que es va iniciar en aquesta activitat després que una prostituta n'hi regalés el primer exemplar; un home que aleshores era una criatura i que gairebé se'l cruspeix un tauró mentre intentava arribar nedant fins a un portaavions; una prostituta jubilada del carrer Robadors amb mala memòria; un bomber que va col·laborar en la recuperació dels cossos dels mariners morts a l'accident de 1977; tres noies que van treballar per aquelles mateixes dates en una barra americana del carrer Escudellers; un grup d'amics que van passar el Nadal a la presó després d'una agressió dels *marines*; o la que llavors era una nena que va ser afillada per un petrolier de la Sisena Flota. Protagonistes a qui s'ha d'afegir la veu dels veterans de la Navy, organitzats en associacions, que –des dels Estats Units– m'han explicat la seva arribada a Barcelona i les seves primeres impressions.

Aquesta crònica recull les anècdotes i els records de trenta-sis anys de visites mitjançant testimonis de primera mà, algun dels quals ha mort sense veure acabat aquest treball. Una Barcelona desconeguda i alhora familiar, que es va transformar a partir del port i que va tenir el seu punt final el dia de Sant Esteve de 1987 amb un atemptat –mai aclarit– que va costar la vida a un mariner i que fa ver que la Sisena Flota no tornés a utilitzar la ciutat com a punt d'esbarjo per a les seves tripulacions.